

Olga Kuźmienko

Oświatologia – nowy kierunek zintegrowanego poznawania oświaty

Istotną cechą współczesnego poznania naukowego są procesy integracyjne. Uwarunkowują one tworzenie pełnego obrazu świata. Złożoność nauki, społeczeństwa – złożoność całego świata może być poznawana tylko za pomocą nowych zintegrowanych kierunków, w ramach których będą prowadzone badania międzyprzedmiotowe. Przejawem tej tendencji jest powstanie odrębnego kierunku współczesnej nauki – „naukoznawstwa” (*the science of science*), a także kompleksowego systemu wiedzy o człowieku.

Już pod koniec lat 70. wspólnota oświatowa zaczęła uświadamiać sobie konieczność rozszerzenia owej przestrzeni naukowej. W roku 1967 F. Coombs, pierwszy Dyrektor Międzynarodowego Instytutu Planowania Oświaty, wygłosił wykład „Światowy kryzys oświaty”. Stwierdził w nim, że świat edukacji stał się na tyle złożony, a jego stan na tyle poważny, że nie da się go już scharakteryzować operując wyłącznie terminologią pedagogiczną. Dlatego, aby w pełni poznać i opisać procesy oświaty, warto wykorzystywać badania, określenia i pojęcia z różnych nauk oraz sfer działalności. Wówczas każdy, kto ma coś wspólnego z oświatą, będzie mógł poznać treść zagadnień oraz zyskać więcej korzyści w tej sferze (Coombs, 1970).

Od lat 70. XX stulecia rozpoczęły się więc intensywnie rozwijać różnorodne badania pedagogiczne, a w ciągu ostatniego dziesięciolecia wyszły poza granice pedagogiki – te „spodnie” od dawna są za małe dla zespołu kierunków, w których prowadzone są badania w tej dziedzinie – pisze A. M. Nowikow (2005, s.18).

Aktualność zintegrowanych badań wzmacniają przejawy kryzysu w oświacie. Dla Ukrainy, która od chwili zdobycia niepodległości usiłuje zmodernizować system oświaty narodowej, są one nad wyraz wrażliwe przy rozstrzyganiu różnorodnych problemów i przewyciężaniu sprzeczności. Jeszcze w 1996 roku W. O. Ogniewjuk zauważył, że „obecnie, jak nigdy wcześniej, dla oświaty ważne staje się stworzenie naukowego aparatu pojęć, opracowanie istotnych zagadnień teoretycznych (...), gdyż dalsze ignorowanie tego problemu uniemożliwi skuteczne rozwiązywanie problemu integracji oświaty Ukrainy z europejską i światową wspólnotą edukacyjną” (Ogniewjuk, 1996, s. 22).

Po wejściu w XXI wiek Ukraina powzięła zamiar zapewnienia dobrobytu każdemu człowiekowi i stałego rozwoju społeczeństwa jako całości. A tymczasem oświata, będąca potężną instytucją społeczną, która może i powinna wyzwalać potencjał duchowo-intelektualny narodu, a także gwarantować rozwój społeczno-ekonomiczny – w naszym społeczeństwie priorytetem jeszcze nie jest. „Jej wpływ (...) na rozwój społeczny jest niewystarczający” – zauważa W. G. Kremień (2010, s. 4): „Nie zdejmując winy z oświaty i nauki warto zauważyć, że za małe jest jeszcze zapotrzebowanie na wyniki ich działalności ze strony społeczeństwa i państwa”. Właśnie od tego, czy wspólnota oświatowa i stojący u władzy naszego państwa rozumieją znaczenie oświaty w rozwoju społeczno-ekonomicznym i duchowym Ukrainy – według S. O. Sysojewej (2010, s. 14) – zależą szanse wytrwania człowieka we współczesnym, zglobalizowanym

świecie, który „niesie z sobą nowe realia, wysokie technologie i poddaje próbie moralność człowieka”.

Zatem modernizacja współczesnej oświaty staje się konieczna. Według W. O. Ogniewjuka powinny być zmienione nie tylko treści, formy i metody działalności edukacyjnej, ale przede wszystkim „rozumienie współczesnej oświaty jako całokształtu fenomenu społecznego, który wywiera wpływ na wszystkie składniki życia społecznego i stanowi bodziec wewnętrzny rozwoju społeczeństwa” (Ogniewjuk, 2010, s. 7). Otóż od tego, czy oświata stanie się obiektem całościowych badań, zależy ukierunkowanie jej rozwoju, a to z kolei oznacza przyszłość naszego społeczeństwa. Przecież do wyboru konstruktywnych zasad polityki oświatowej niezbędne są gruntowne badania różnorodnych systemów i podsystemów oświaty. Ponadto konieczne jest nawiązanie współpracy sfery oświatowej i ekonomicznej, kulturowej, naukowej i sztuki itd. Będzie to możliwe tylko wówczas, gdy zostanie zintegrowane podejście do oświaty. I. Prygożyn analizując stan oświaty zaznacza: „panuje w nim fragmentaryczność, brakuje syntetycznego podejścia, które łączy różne nauki”. W ten sposób – jak uważa W. Łutaj (2009, s. 33–35) – dostrzegł on główną wadę i oświaty, i nauki, polegającą na utrzymaniu dystansu między ich podstawowymi elementami.

Bez całościowego widzenia oświaty niemożliwe jest tworzenie nowej filozofii, nowych ideałów – i odpowiednio – nowego paradygmatu oświatowego. Dlatego konieczny jest rozwój nowego kierunku naukowego dotyczącego wszechstronnego badania oświaty, w ramach którego zostaną połączone wysiłki pedagogów, filozofów, psychologów, socjologów, ekonomistów, tzn. fachowców z najróżniejszych dziedzin, nie tylko w celu zbadania wszystkich szczebli systemu oświaty, ale również aby wykryć i przeanalizować różnorodne więzi łączące te sfery życia i społeczeństwa, które mają bezpośredni wpływ na oświatę.

Twórcą kierunku naukowego – zintegrowanego poznania oświaty na Ukrainie jest W. O. Ogniewjuk, który w 1996 roku wprowadził naukowe pojęcie „oświatologia”. Właśnie on stworzył podstawy filozoficzne nowej nauki o oświacie i określił podstawowe tezy teoretyczne, które w ostatnim okresie znalazły aktywne poparcie i rozwój.

Dokonując retrospektywnego przeglądu oświatologii na Ukrainie nie sposób pominąć szkoły naukowej A. W. Furmana. Istnieje ona od połowy lat 90. XX stulecia. A. W. Furman wykorzystał także termin „oświatologia”. Według niego oświatologia „rozwija lepiej ukraińskie tradycje narodowo-kulturowe, (...) wzbogaca (...) zasoby językowe” (Furman, 2006, s. 5). Autor ten zaproponował autorską koncepcję oświatologii jako nowy zintegrowany kierunek badań międzyprzedmiotowych: teorii działalności oświatowej, metodologii wielokulturowej, innowacyjnej technologii nauczania modułowego oraz masowy eksperyment społeczno-psychologiczny.

Generalizując dorobek naukowy szkoły można wyodrębnić podstawowe tezy odnoszące się do treści nowej nauki. Zatem w strukturze oświatologii – jako syntetycznej nauce społeczno-humanistycznej – badacze wyodrębniają dwie gałęzie: formalną (współczesna pedagogika, dydaktyka, metody przedmiotowe) i treściową (teoria, metodologia, technologia, psychokultura). Dla porównania warto przytoczyć strukturę oświatologii według W. O. Ogniewjuka. Jej podstawę tworzą pedagogika, psychologia i filozofia oświaty, z których – według tego naukowca – wywodzi się oświatologia, a także historia oświaty, polityka oświatowa, zarządzanie oświatą, ekonomia oświaty, socjologia oświaty i akmeologia oświaty. Analiza wymienionych struktur wykazuje, iż cechą różniącą koncepcję A. W. Furmana jest to, że oświatologia powinna połączyć metodologię pedagogiki i psychologii. W strukturze W. O. Ogniewjuka przewidziane jest nawiązanie więzi ze-

wewnętrznych i wzajemnych wpływów między oświatą, jednostką, społeczeństwem i państwem, dlatego też jest ona bardziej rozbudowana.

Przedstawiciele szkoły naukowej A. W. Furmana za obiekt oświatologii uznają vitakulturową¹ przestrzeń społeczną, która uzupełnia widoczne i niewidoczne procesy oświatowe; przedmiotem są idee, zasady, kategorie, prawidłowości rozwoju, funkcjonowania, zarządzania i samoorganizacji przestrzeni oświatowej jednocześnie w sferze widocznej i niewidocznej: „To właśnie idea oświaty – zauważa A. W. Furman (2002, s. 113) – musi stać się nicią wątku państwa suwerennego na drodze przejścia od ideologii politycznej do prawnej (...), zgodnie z którą każdy obywatel jest wykształcony, jeżeli poszerza wiedzę, dobro, sprawiedliwość, odradza kulturę narodową i gospodarkę krajową, w pełni realizuje własny potencjał zawodowy i obywatelski”.

Powyższa teza A. W. Furmana wskazuje na zasadniczą odmienność od teoretycznych poglądów W. O. Ogniewjuka, który definiuje ideę oświaty jako obiekt filozofii oświaty, która – podobnie jak pedagogika i psychologia – już nie może w pełni objąć złożoności sfery oświaty. Zgodnie z koncepcją oświatologii W. O. Ogniewjuka „obiektem badania staje się bezpośrednio sfera oświaty, a przedmiotem – dominanty rozwoju oświaty na danym etapie cywilizacji ludzkości i odmienności funkcjonowania istniejących systemów i podsystemów oświaty” (Ogniewjuk, 2010, s. 8). Idee te są progresywne i aktualne. Przecież właśnie „nauka – jako sfera generująca nową wiedzę i oświata – jako sfera, która ucłowiecza wiedzę, a przede wszystkim umożliwia rozwój człowieka” stają się – według W. G. Kremienia (2010, s. 384) – „sferami najbardziej priorytetowymi w XXI wieku”.

---

¹ Vitakultura według A. W. Furmana to kształtowanie w ramach oświaty szkolnej (formalnej) oraz pozaszkolnej (nieformalnej) kulturowego życia człowieka (przyp. red.).

Одмінності в дефініціях zakresu і предмету оświatologii в концепціях W. O. Ogniewjuka і A. W. Furmana oraz analiza zaproponowanych struktur nowej nauki upoważniają до stwierдження, іż naukowcy opracowali рóзне kierunki. Poniewaź wzajemnie nie uzupełniają się, dlatego термін „оświatologia” в уjęці W. O. Ogniewjuka і A. W. Furmana obejmuje рózne treści naukowe.

Reasumując warto podkreślić, że оświatologia – jako kierunek naukowy integrujący познание – uwarunkowana jest czynnikami odzwierciedlającymi współczesny poziom rozwoju cywilizacyjnego, а także wyzwаниami stojącymi przed оświatą narodową. Міędzy innymi są to: nasilenie процесów integracyjnych в науке; wzrastanie roli оświaty в контекście постępu społecznego; збільшення przestrzeni naukowej wokół оświaty, która wymaga formowania nowego kierunku integrującego познание оświaty; konieczność opracowania zasad і strategicznych kierunków rozwoju оświaty narodowej oraz stworzenia skutecznej polityki оświatowej, bazującej на gruntownych badaniach sfery оświaty jako całokształtu феномену społecznego itd.

Literatura

Coombs F. G. – Кумбс Ф. Г. *Кризис образования в современном мире: системный анализ* / Ф. Г. Кумбс. – М., 1970. 261 с.

Furman A. – Фурман А. В. *Психокультура української ментальності*. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 113.

Furman A. – Фурман А. *Освітologia як синтетична наукова дисципліна: проблема завдань, предмету, об'єкта, методу* / А. Фурман // Вітакультурний млин. Методологічний альманах. – 2006. – Модуль 3. – С. 5

Kremień W. G. – Кремень В. *Освіта в структурі цивілізаційних змін* / В. Кремень // Освіта. – 2010. – № 47–48(5430–5431). – С.4.

Kremień W. G. – Кремень В. Г. *Філософія людиноцентризму в освітньому просторі* / В. Г. Кремень. – К.: Знання, 2010. – С. 384

Лутай В. – Лутай В. *Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики* / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С. 33–35.

Nowikow A. M. – Новиков А. М. *О структуре теории образования* / А. М. Новиков // Педагогика: Научно-теоретический журнал / гл.ред. В. П. Борисенков. – 2005. – № 7 – С. 18–23.

Ogniewjuk W. O. – Огнев'юк В. О. *На шляху до становлення нового наукового напрямку «освітологія»* / В. О. Огнев'юк / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. – К.; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 7.

Ogniewjuk W. O. – Огнев'юк В. О. *Управління освітою в Україні: Аспектний аналіз теорії і практики* / В. О. Огнев'юк // Світло. – 1996. – №2. – С. 18–22. – С. 22.

Sysojewa S. O. – Сисоева С. О. *Освіта у сучасному світі* / С. О. Сисоева / Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / За заг. ред. Огнев'юка В. О. – К.; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. – 192 с. – С. 10–15. – С. 14.

Оświatologia – nowy kierunek zintegrowanego poznawania oświaty

W artykule przeanalizowano przesłanki kształtowania się nowego kierunku naukowego, zintegrowanego poznawania oświaty. Zostało stwierdzone, iż autorem tego kierunku na Ukrainie jest W. O. Ogniewjuk, który wprowadził do obiegu naukowego pojęcie „oświatologia”. Określone zostały teoretyczne różnice w koncepcjach oświatologii według W. O. Ogniewjuka i A. W. Furmana.

Освітологія – новий напрям інтегрованого пізнання освіти

У статті проаналізовано передумови становлення нового наукового напрямку інтегрованого пізнання освіти. Встановлено, що фундатором такого напрямку в Україні став В. О. Огнев'юк, який ввів у науковий

обіг поняття «освітологія». Визначено концептуальні відмінності у концепціях освітології В. О. Огнев'юка та А. В. Фурмана.

Osvitologiya – the new scientific approach to the integrated cognition of education

In the article the preconditions of the establishment of the new scientific approach to the integrated cognition of education are analysed. It is determined that the founder of such approach in Ukraine is V. O. Ognevjuk who has introduced the term "osvitologiya". The main differences in the concepts of osvitologiya of V. O. Ognevjuk and A. V. Furman are revealed.